

створювало сприятливі перспективи для швидкого подолання внутрішньої економічної кризи, модернізації країн і прискорення цивілізаційного розвитку. Оскільки держави-члени ЄС явно обумовили, що прийом нових членів можливий тільки за умови, коли кандидати відповідатимуть високим політичним і економічним критеріям, резолюції Польщі послідовно здійснювати демократичні та ринкові реформи набирали чим раз більшої актуальності. ЄС підтримував кандидатів на нових членів і партнерів за допомогою таких програм, як PHARE (Poland, Hungary Aid for the Reconstruction of the Economy) та TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States).

Крім того, ЄС фінансово підтримував своїх експертів і консультантів, які працювали на межі старого поділу Європи та субрегіональних угруповань. Провідні політики Західної Європи, представники Європейської Комісії, а також впливові радники Білого Дому США висловлювали підтримку у розвитку таких новостворених регіональних структур, як Вишеградський трикутник (з 1993 р. Вишеградська група), Центральноєвропейська Ініціатива (раніше Quadrangone, Pentagonale, Hexagonale), Рада держав Балтійського моря та Чорноморське економічне співробітництво [6, 25–44]. Європейська комісія та Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) надавали фінансову підтримку багатьом проектам, що реалізовувалися зазначеними структурами. ЄС також ініціювало та співфінансувало різні проекти транскордонної співпраці у формі євро регіонів.

Враховуючи викладене та підсумовуючи, слід зазначити, що однозначно, керуючись національними інтересами, Польща, подібно до інших країн Центральної та Східної Європи, з натхненням розпочала шлях європейської інтеграції, чим і підкреслила безпекаційну прозахідну орієнтацію своєї зовнішньої політики.

1. *Polityka zagraniczna RP, 1989–2002 / Red. R. Kuźniar, K. Szczepanik. – Warszawa, 2002.*
2. *Stemplowski R. Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej. – Warszawa, 2007.*
3. *Zięba R. Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie. – Warszawa, 2010.*
4. *Zięba R. Współpraca Francji i Niemiec w kształtowaniu polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej // Krakowskie Studia Międzynarodowe. – 2006. – № 4.*
5. *Zięba R. Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych. – Warszawa, 2003.*
6. *Zięba R. «Nowy regionalizm» w Europie a Polska // Sprawy Międzynarodowe. – 1992. – № 1–2; Zięba R. Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego: koncepcje – struktury – funkcjonowanie. – Warszawa, 2004; Cottey A. Sub-regional Cooperation in the New Europe: Building Security, Prosperity and Solidarity from the Barents to the Black Sea. – Macmillan; Basingstoke, 1999; Cottey A. East-Central Europe after the Cold War: Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary in Search of Security. – Macmillan; Basingstoke, 1995.*

Klochak O.Z. The acceleration of the integration processes in Europe and their impact on the contemporary of the Polish foreign policy in the 1990–1993th. In the article «The acceleration of the integration processes in Europe and their impact on the contemporary of the Polish foreign policy in the 1990–1993th» the priorities of the creation of the Polish international policy are described.

Key words: Poland, foreign policy, international relations, diplomacy, globalization processes

А. С. Гарбарук

РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА – ПОЛОНІЯ: МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ СПІЛЬНОТИ ІСТОРИЧНОЮ БАТЬКІВЩИНОЮ В УКРАЇНІ

У статті йдеться про особливості позиції Республіки Польща щодо опіки над поляками за кордоном. Окреслено законодавчі акти, що регулюють цей процес. Проаналізовано побудову офіційного механізму підтримки полонії на прикладі громади України. Ключові слова: Республіка Польща, полонія на Сході, закони, польсько-українські відносини

Тема підтримки етнічних громад, які становлять меншість у державах свого поселення, є важливою з огляду на два аспекти. По-перше, такі спільноти можуть стати як містком співпраці, так і джерелом міждержавного протистояння. По-друге, існують загальноприйняті правові стандарти захисту прав людини, складовою яких є права національних меншин.

Республіку Польща, поза сумнівом, можна віднести до країн, що майстерно використовують власні діаспори як потужний засіб впливу, зробивши співпрацю зі співвітчизниками за кордоном наріжним каменем зовнішньої політики. Для неї характерні спланованість, системність, масштабність, інтенсивність, великі обсяги фінансування й належна кадрова забезпеченість. Форми реалізації цієї політики можуть бути різноманітними, засоби і методи для досягнення мети різнитися, залежно від груп і категорій населення, на які впливають, але формуватися винятково в рамках офіційно прийнятої стратегії співпраці.

Відомо, що для забезпечення прав національної меншини потрібні три складові – організованість та активність громади, її готовність до відстоювання власних потреб; відповідна законодавча база країни поселення; підтримка з боку історичної батьківщини [1, 11]. Склалося так, що третій елемент помітно впливає на перші два. Пояснюється це насамперед тим, що наявність або відсутність системного сприяння життєдіяльності меншини зі сторони історичної батьківщини є потужним каталізатором. По-перше, стабільна допомога громаді за кордоном – це фундамент, з якого починається її самоствердження кризь усвідомлення присутності міцної опори. По-друге, продумана політика стосовно власної діаспори є запорукою злагоджених відносин історичної батьківщини із державою проживання, а в результаті – формування прийнятної для обох сторін законодавчої основи у справі врахування прав відповідних національних меншин.

Контакти з польською діаспорою мають для Польщі неабияке значення, адже розглядаються ще й як значний потенціал для створення позитивного іміджу країни у світі. Близько 15 млн поляків проживає поза межами Батьківщини: найбільше у США – 10 млн, а також у Німеччині, Бразилії, Франції, Канаді, Росії, Білорусі, Казахстані, Україні тощо. Зв'язками Польщі з польськими громадами зарубіжжя займається Сенат – верхня палата польського парламенту. У його бюджеті на різні програми допомоги співвітчизникам передбачено окрему статтю видатків.

Нормативно-правова база відносин Польщі з діаспорою базується на положенні Республіки Польща, за якою поляки, котрі проживають поза межами країни, мають право на вільний в'їзд і поселення в Польщі [2]. Конкретизація законодавства в цьому напрямі вимагала насамперед регулювання питань реєстрації та отримання громадянства. Для окремої групи поляків, найбільше скридджених у минулому (до яких у

Польщі зараховано тих, хто проживає в азійській частині колишнього Радянського Союзу), було розроблено Закон Республіки Польща про репатріацію [3].

У 2008 р. з'явився Закон про Карту Поляка, що вважається аналогом Закону Угорської Республіки стосовно угорців, які проживають у сусідніх країнах. Ухвалення подібного акту польська влада назвала виконанням свого боргу перед мільйонами співвітчизників, котрі в результаті післявоєнного зсуву кордонів на захід, опинилися за межами Батьківщини [4]. Такий крок з боку польського політикуму є історично вмотивованим. Вдаючись до побіжного аналізу минувшини, зауважимо, що, попри надзвичайно важкі умови – заборону вживати польську мову, відсутність костелів для молитви, небезпеку ув'язнення або втрати роботи, поляки лишалися патріотами, підтримували традиції батьків, опікувалися могилами предків, зберігали автентичність мови. Карта поляка – це документ, що, хоч і не надає польського громадянства, проте, повертає полякам чимало прав.

Процедура отримання Карти не є формальністю, а передбачає практичне доведення безпосередньої причетності до Польщі, чим є пояснювальна розмова з особою, в цілях виявлення її зв'язку з польською культурою, особливо в збереженні мови, дотримуванні польських традицій та звичаїв. Існує ще один слушний момент, на якому наголошують претенденти на документ: приступаючи до «екзамену», «вигідно» бути католиком, адже більшість питань стосується особливостей римо-католицької релігії [5, 42]. Як бачимо, Республіка Польща, хоч і створила для співвітчизників за кордоном можливість бути ближчими до історичної Батьківщини, але носіями вагомих привілеїв прагне бачити лише «істинних за духом» поляків.

30 квітня 2002 р. на розширеному засіданні Сенату, присвяченому питанню державної політики щодо польської національної меншини за кордоном, було прийнято рішення про відзначення 2 травня Дня полонії та поляків за кордоном.

Вагомою видається урядова програма співпраці з польською громадою за кордоном, прийнята Радою Міністрів Республіки Польща 10 грудня 2002 року. Згідно з нею, окреслене питання – невід'ємна складова зовнішньої політики держави, основні засади якої передбачають:

- створення можливостей для збереження та розвитку полонією польської самобутності в країнах перебування;
- прагнення до підвищення статусу та значення полонії;
- підтримку економічної співпраці полонії з Польщею;
- розвиток активності молодого покоління полонії;
- розширення можливостей вивчення польської мови;
- забезпечення полонії та полякам за кордоном доступу до інформації про Польщу, а також до досягнень польської культури;
- настановлення полонії та поляків за кордоном на підтримку польських державних інтересів, якщо вони не суперечать інтересам країни перебування;
- особливу допомогу полякам на Сході у відродженні польської інтелігенції.

Пріоритетним напрямом діяльності в цій сфері визначено підтримку діаспори у Литві, Латвії, Білорусі, Україні, Росії, Казахстані, шляхом фінансової допомоги та розширення діяльності урядового фонду «Допомога полякам на Сході», а також втілення наступних завдань:

- моніторинг реалізації юридичних гарантій забезпечення прав польських національних меншин у країнах їхнього перебування; вжиття рішучих заходів, на основі двосторонніх домовленостей та норм міжнародного права, у випадках їх порушення;
- реалізація Закону про репатріацію;
- підтримка економічної діяльності поляків на Сході;
- значне збільшення кількості стипендій для учнів та студентів;
- сприяння створенню та розвитку шкільництва польською мовою;
- програмна, організаційна та фінансова підтримка польських шкіл та інституцій, осучаснення їх обладнання;
- охорона місць національної пам'яті та пам'яток польської культури на Сході;
- створення якнайкращих умов для приїзду поляків зі Сходу до Польщі;
- сприяння інституціям та організаціям у поверненні нерухомості, що була їх власністю;
- інспірація та підтримка реалізації різних форм допомоги з боку полонії західних країн польській громаді на Сході [1, 59–60].

Практичне втілення підтримки полонії міністерствами та відомствами Республіки Польща фінансується державою, згідно з певними пропозиціями та затвердженим бюджетом. У Програмі зазначено, що успішна її реалізація можлива за умов збільшення бюджетних витрат на цей напрям, шляхом виділення коштів Міністерства закордонних справ як координатора діяльності. Це уможливить збільшення фінансування закордонних установ задля підтримки прогресивних ініціатив організацій польських громад за кордоном, засобів масової інформації та шкіл. Матеріальна підтримка надається дипломатичними установами на конкурсних та грантових засадах.

Від того, як буде жити польська діаспора в державі поселення, чи відчуватимуть її представники себе рівноправними громадянами, як і інші народи, що проживають на її території, чи зможуть вони насправді реалізувати всі свої права, зокрема на самоідентифікацію та розвиток культури, залежить майбутнє країн і народів.

Як уже зазначалося, для підтримки гідного становища меншини необхідною є не лише її опіка історичною Батьківщиною, а й налагоджене партнерство із країною проживання, задля лояльного ставлення до громади. У цьому напрямі Польща вдало скеровує власні зусилля на відведення чільного місця питанню національно-культурного розвитку неетнічних поляків, у ході формування договірної бази співпраці з державою їх поселення.

Прикладом побудови окресленого типу взаємин є зв'язки з Україною. Зародження польсько-українських контактів в руслі необхідності підтримання повноцінної життєдіяльності своїх національних меншин датується по-різному. Найбільш обґрунтованим вважаємо варіант 1989 р., коли польські парламентарі взяли участь у І З'їзді Народного Руху України, що пізніше призвело до створення у Сеймі групи депутатів, яка мала на меті встановлення контактів між парламентами обох країн [6, 218]. Польська сторона представила українській владі потреби поляків в Україні і своє бажання їх підтримувати: йшлося про навчання польської мови, підготовку вчителів для її викладання, організацію навчання в Польщі.

Наступна зустріч групи депутатів Верховної Ради України і польських політиків у містечку Яблонна біля Варшави (4–5 травня 1990 р.) мала результатом Спільну

декларацію, яка, крім потреби встановлення добросусідських відносин між двома народами, акцентувала увагу на пошануванні прав національних меншин [7, 373].

Для кристалізації міждержавних контактів у цій площині базовим став «Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво», підписаний у травні 1992 р. президентами А. Квасневським та Л. Кучмою. Документ містить ряд записів, що безпосередньо стосуються української колонії: Україна визнала право членів польської меншини в Україні на індивідуальне або спільне з іншими членами своєї меншини збереження, вираження і розвиток етнічної, культурної, мовної і релігійної самобутності. Договір закріпив також право поляків в Україні на вивчення і навчання рідною мовою, її вільне вживання, розповсюдження; створення і утримання власних освітніх, культурних, релігійних організацій і товариств, встановлення і підтримання безперешкодних контактів між собою як у рамках держави проживання, так і поза її межами та ін. [8, 145–146].

У 1993 р. створено Консультаційний комітет Президентів України та Республіки Польща, в складі якого було дві комісії, зокрема й у справах національних меншин. На першому її засіданні (15–16 листопада 1993 р.) в Києві підкреслювалася важливість вирішення проблем міжнародних відносин у контексті побудови відкритого суспільства, необхідність задоволення потреб поляків України, в тому числі, питання щодо перспектив розвитку національно-культурних товариств, охорони пам'яток історії та культури національних меншин [9, 127].

На новий – стратегічний – рівень українсько-польські відносини вийшли у 1996 р., під час підписання «Спільної Декларації Президентів України і Республіки Польща» [9, 345]. Ця подія поставила Польщу на виняткове місце в системі міжнародних відносин України та, відповідно, підвищила статус поляків в Україні, що потенційно дало їм можливість плідно реалізовувати свої суспільно-політичні інтереси. Створена атмосфера взаєморозуміння склала основу безперешкодного заснування і діяльності об'єднань – національно-культурних товариств, які задовольняють інтереси колонії як у масштабі всієї України, так і регіонально [6, 219].

Важливим елементом у цій сфері стала політика примирення, що дістала своє втілення у заяві українського та польського президентів від 22 травня 1997 р. під назвою «До порозуміння і єднання» [10]. Цей документ дозволив вивести із тіні замовчування болісні події другої половини ХХ ст., які становили собою джерело напруги як на рівні державному, так і в спілкуванні пересічного поляка й українця. У свою чергу, потепління безпосередніх контактів громадян обох країн є переду-

мовою створення нових площин розуміння помилок минулого, задля історичного примирення й успішного поступу взаємодії у напрямі Варшава–Київ. Як влучно зауважив в одному з інтерв'ю Л. Кучма, «без розуміння не може бути порозуміння... українцям і полякам сьогодні потрібно шукати більше спільного» [11].

Таким чином, позиція Республіки Польща щодо опіки над поляками за кордоном є ствердною і виявляється у конкретних законодавчих актах та цілеспрямованій урядовій програмі. Механізм підтримки колонії України закладений у договірній базі двосторонньої співпраці сусідніх країн. Його сутність зводиться до створення в межах країни проживання сприятливого клімату для національно-культурного розвитку польської меншини.

1. Попок А., Лазебник С. *Історична батьківщина – діаспора: європейський досвід взаємн.* – К., 2003.
2. *Конституція Республіки Польща от 2 апреля 1997 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitutions.ru/archives/182>.*
3. *Закон о репатриации от 9 ноября 2000 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polacy.narod.ru/Russian/ustrep.htm>.*
4. *Карта Поляка – официальная информация [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.polska.ru/sprawka/wiza/karta_polaka_oficial.htm.*
5. Риц'як І. *Як стати поляком? // Воля з Волині: релігійно-суспільне видання Римо-Католицької Луцької Дієцезії. – 2010. – 16 січня.*
6. *Гарбарук А. С. Початок самоорганізації української колонії на тлі становлення українсько-польських відносин у 1990-х рр. // Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики країн світу: Мат. Міжн. наук. конф. – Луцьк, 2012.*
7. *Рудницький С. Чинник українсько-польської співпраці у процесі реалізації інтересів польської національної меншини в Україні // Політологічний вісник. – К., 2011. – Вип. 52.*
8. *Сорока М. Світ відкриває Україну. Про зовнішню політику Української держави у 1990-х рр.: Статті. Документи. Коментарі. – К., 2001.*
9. *Бабак О. Політичні відносини України та Польщі у 1980–2005 рр. // Поляки на Півдні України: Історія та сьогодення: У 2 т. – Т. 2. – Жешув; К.; Миколаїв, 2008.*
10. *Сівець М. Україна і Польща: підсумовуючи досягнуте // Дзеркало тижня. – 2001. – 23 серпня.*
11. *Данилюк В. Леонід Кучма: без розуміння не може бути порозуміння // Волинська газета. – 2013. – 28 березня.*

Garbaruk A.S. The Republic of Poland – Poloniya: the mechanism of support the community by historical Motherland in Ukraine. In the article the special features of the Poland position about the trusteeship of the Poles abroad. The laws that regulate this process are outlined. The construction of official mechanism of supporting for Poloniya on the example of the community in Ukraine is analyzed.
Key words: Poland, Poloniya in the East, laws, Polish-Ukrainian relations, agreements

